

ZDENKO ROTER

Pozabljena preteklost

Naši Razgledi, med slovenskim družboslovnim (in pravzaprav ne le med družboslovnim) razumništvom bran in cenjen štirinajstdnevnik za politiko, gospodarstvo in kulturo, je letos izdal knjigo Zdenka Roterja Pozabljena preteklost. Na ta način so se Naši Razgledi pridružili tistim revijam in časopisom, ki se ukvarjajo tudi z založniško dejavnostjo. Naj v tej zvezi spomnim tudi na vrsto uspešnih knjižnih izdaj Nove revije. Pa tudi družboslovna revija Teorija in praksa se usmerja na to pot z izdajo knjige Veljka Rusa Med antikomunizmom in postsocializmom.

Roterjeva knjiga Pozabljena preteklost je zbirka razmišljanj, ki jih je v letih 1989 in 1990 avtor pisal za Naše Razgleda in ki so že ob sprotne izhajanju v Naših Razgledih vzbujala upravičeno zanimanje razmišljajoče slovenske javnosti. Predgovor k Roterjevi knjigi je napisal Milan Kučan, na koncu knjige pa je zapis Tineta Hribarja O Roterjevih utrinkih. Samo zavoljo tega, ker je Hribarjev zapis na koncu Roterjeve knjige, bi ga po analogiji na Kučanov predgovor lahko označil kot za-govor. Seveda Hribar Roterja nič ne zagovarja; za kaj takega tudi ni nobene potrebe. Roterjeva kritična misel je takšne narave, da lušči preteklost, a je ne »popravlja« in ne »poslabšuje« ali »poboljšuje«. S sociološko analizo jo kaže v nenarejeni in izvorni optiki tistim, ki so jo v živo doživljali, kot tudi tistim, ki so o njej brali ali o njej le slišali. Roter se nam tedaj v primerjavi z razpršenimi utrinki napisanimi vsakih štirinajst dni v Naših Razgledih, tukaj predstavlja celovito, zaokroženo, tako rekoč »vplatinčeno« med Kučana in Hribarja. Čeprav so, rečeno metaforično, Kučan, Roter in Hribar tisti trije kralji Gašper, Miha, Boltežar, ki so vsak zase na slovensko družbeno sceno prinašali (prinašajo) različne darove, imajo vendar, ko prebiram njio-

ve misli v tej knjigi, kljub vsemu nekaj skupnega: ob vsej dinamiki v njihovem razmišljanju in ravnanju izpričujejo zvestobo visoki etični in moralni zavezanosti.

Kučanov predgovor, ki nima le pomena uvodne študije, razkriva miselno bližino do Roterjevih pojmovanj in družboslovnih analiz. Kot da bi se predgovornik in pisec knjige ujela na istem valu in vse kaže, da je to dolg val, ki traja še iz preteklega časa, tudi iz tistega, ko je bil Kučan vpet v takrat obstoječe politične strukture. Tudi z obravnavanim predgovorom Kučan kaže, da je takšne vrste (cerebralni) politik, ki ga odlikuje smisel za politično členitev in v vseh političnih obdobjih (tudi v preteklem) dobro ve, za kaj gre (je šlo) in z nezaletavo politično kretnjo dojema politiko in družbeno dogajanje, če ne kot umetnost možnega, pa vsaj kot privajeno obrt možnega. Če Kučan v predgovoru k Roterjevi knjigi govori o »Panta rei«, pa iz njegovega predgovora k Roterjevi knjigi diha tudi načelo »Festina lente«.

Hribarjev sklepni zapis je krajši. S tem nikakor nočem reči, da je bil to le nekakšen »dolžnostni izvod« do njegovega (predvsem) univerzitetnega kolega. Ne! Hribar je v količinsko skopo in škrto besedilo pretil in poudaril Roterjevo zapaženo misel: začarani krog okostenelosti, negibnosti, neprilagodljivosti, nedemokratičnosti, nasilja, gospodarske neučinkovitosti in odsotnosti temeljnih človekovih pravic kot glavnih značilnosti realnega socializma se bo moral razkleniti.

Malo bolj sem se pomudil pri Kučanovi in Hribarjevi prisotnosti v Roterjevi knjigi, in to ne le zavoljo tega, ker se redkemu založniku oziroma piscu posreči pritegniti kot »komentatorja« knjige hkrati Milana Kučana in Tineta Hribarja. Dejstvo, da se eden pojavlja v knjigi »spredaj«, drugi pa »zadaj«, v mojih očeh seveda nima nobenega simbolnega pomena. Pri tem sem se pomudil nekoliko dlje tudi zato, ker so vsi trije, vsak na svojem mestu, v prvih rovih svoje profesionalne dejavnosti: Kučan kot politik, Tine

Hribar kot filozof (zadnje čase, vsaj delno, tudi kot strankarski mož) in Roter kot sociolog.

Roterjeva knjiga, s predgovorom in pogovorom obsegajoča 191 strani, v dopadljivi in moderni opremi Jurija Koščaka, je branje, ki ga neviljivo priporočam, pač tudi glede na naravo revije, v kateri prikaz knjige objavljam, predvsem vsem sociologom, politologom, komunikologom, obramboslovcem, pa tudi drugim družboslovnim in nedružboslovnim profilom našega izobraženstva. Knjiga pa utegne vzgojno vplivati tudi na vse politike različnih formatov in različnih političnih obdobij, zato jo svetujem v branje tudi njim. Verjetno je imel pisec Roter tudi njih v mislih, ko je pisal posamezne (seveda, logično, ne vse) sociološko reflektirane utrinke. Knjiga razkriva Roterja kot uveljavljenega sociologa, ki je v preteklosti imel tudi politične ambicije in jih je – delno – tudi udeleževal. To je v bistvu, gledano v celoti, tudi izpričana prednost knjige, saj so zato nekateri eseji v knjigi pisani tudi z vidika »inside story«. Roterjeva knjiga Pozabljena preteklost izstopa po socioloških religiozoloških esejih, po zapisih, ki se naslanjajo na javnomnenjske raziskave, ki se vežejo na ime znamenitega profesorja Nika Toša, predstojnika Centra za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij na Fakulteti za družbene vede. Delo odgrinja tudi Roterjev velik smisel za družboslovno preučevanje tistega, čemur smo nekoč dejali kadrovska politika. V knjigi je opazna tudi Roterjeva družboslovna angažiranost za spreminjanje sveta. Ali je morda pri tem tudi nekaj Roterjevega mesijanstva? Roterja vznemirjajo moralna vprašanja slovenske družbe, toda le redkokdaj zaide v moralizem.

Čeprav Roter ni politolog in komunikolog, mu vendar njegova široka družboslovna teoretična zakoreninjenost ter smisel za analizo in za napoved političnega dogajanja – to seveda očitno ni samo posledica njegove sicer uspešne univerzitetne analitične kariere – omogoča, da publično dostojno in na tehtni ravni govori tudi o volilnih procesih, političnih strankah, skupščinskem sistemu in podobno. Pisati sociološke esejistične utrinke vsakih štirinajst dni, in to še za intelektualni štirinajstdnevnik Naši Razgledi, ni mačji kašelj. In to še zlasti ob zavesti, da jih berejo kritični in izbirčni intelektualci. Roterjeva

knjiga zdrži visoko kritično oceno. To seveda ne pomeni, da med osemindeseterico v razmišljanje ponujenih Roterjevih socioloških utrinkov in okruškov ni kakovostnih nihanj in razlik v sociološki imaginaciji in povedni izbrušenosti. To se dogaja še v knjigah, ki so pisane scela in z enotnim predmetom analize.

Roterjeva Pozabljena preteklost oziroma pravilneje rečeno Roterjeva knjiga Pozabljena preteklost je sociološki sprehod skozi čas, ki je obogatil slovensko sociološko in publicistično tvornost. Marsikdo se bo ob Roterjevi optiki preteklosti, sedanosti in prihodnosti zamislil tudi ob svojih optiki vseh teh obdobij in morda ji bo kaj odvzel ali dodal. Tudi s tem bo, o tem sem prepričan, namen in cilj pisca knjige, izdajatelja knjige, obeh komentatorjev v knjigi, dosežen in dopolnjen. Pa še en memento ima Roterjeva knjiga: številna dogajanja v družbi se zgoščajo v sintagmo pozabljenje – pomnjenje (spominjanje).

Boštjan Markič

Bogato gradivo za pouk o človekovih pravicah

(Pouk o človekovih pravicah, Praktični napotki in gradivo za učitelje osnovnih in srednjih šol, Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo, Ljubljana, junij 1991, str. 170)

Prav nič novega ne izrečemo, če opozorimo, da doživlja (še predvsem) v zadnjem času ne le naša družba, temveč tudi druge, presenetljivo hitre spremembe. Naša družba se sooča z demokratičnimi preobrazbenimi procesi, s pojavom prvih, ki so predstavnice elementov nove (drugačne) političnosti. Tako je v njej prišlo do vzpostavitve političnega pluralizma in parlamentarne demokracije. Bolj pogumno kot doslej bo morala v njej zaživeti tudi demokratična politična kultura kot sestavine posameznikove osebnostne identitete, kot usmerjevalna sestavi-